

Maria HADIJI
(Muzeul Satului Bănățean
Timișoara)

**Valorificarea colecțiilor muzeale.
Cataloge de colecție – colecțiile
de ceramică și podoabe aparținând
Muzeului Satului Bănățean
Timișoara**

Abstract: (Valorisation of museum collections. Collection catalogues – collections of ceramics and ornaments belonging to the Museum of the Banat Village Timișoara) Within Banat Village Museum there is a collection of Banat finery and jewelry. We are talking about dozen of pieces of patrimony with a documentary and artistic value which imposed the apparition of a catalogue achieved under special graphic conditions, bilingual in order to promote the values of Banat patrimony to a wider public. The catalogue entitled: *Sign and Symbol. Banat finery (I) Ceremonial finery* proposing the presentation of ceremonial pieces (used in wedding and funeral ceremonials – two essential stages from man’s life) following that in the future in another catalogue to be included the festive pieces existing in the finery collection of Banat Village Museum. Ceremonial finery, „opreg” with tassels, “conciu” with all his variants and not least the bridal crown (“*mununa*”) represents the object of this catalogue, which consists of a number of 25 pieces. Another valuable collection is the one of pottery, consisting of over 2000 ceramic crockery belonging to the pottery centers of Banat which existed at a certain time (Biniș, Potoc, Socolari, Slatina–Nera, Sasca Romană, Lăpușnicul Mare, Mocerîș, Curtea, Lugoj, Jupânești, Românești) as well as from the pottery centers neighboring to Banat such as Birchișul, Lipova, Bacaul de Mijloc and Sisești. The object of the catalogue entitled by us: *Jupânești Pottery (I) Ritual Pottery*, is represented by Jupânești pottery with ritual character, used in burial practices, pottery reduced as variety and even as circulation, because the ritual vessel is used only for one sense and for a long period of time, talking even about its preservation and its transmission from one generation to another. The catalogue of the pieces consists of a number of 26 ceramic crockery (respectively, 25 glazed and unglazed pots (*jugs for alms*) and a censer. The second volume of the catalogue in discussion: *Jupânești Pottery (II) Common household pottery. Vessels of great capacity*, which makes the object of the C category in which are divided the ceramic vessels respectively, vessels for preparing the food. The pots for feasts, the great pots and the boilers for boiling plum brandy) represent the object of the catalogue which consists of a number of 15 pieces.

Keywords: *Banat finery, opreg, concii, ritual pottery, common household pottery.*

Rezumat: În cadrul Muzeului Satului Bănățean se află o colecție de podoabe și bijuterii bănățene. Vorbim de zeci de piese de patrimoniu cu valoare documentară și artistică care au impus apariția unui catalog realizat în condiții grafice deosebite, bilingv pentru a promova valorile patrimoniului bănățean către un public mai larg. Catalogul intitulat: Semn și simbol. Podoaba bănățeană (I) Podoaba de ceremonie, își propune prezentarea pieselor de ceremonie (utilizate în ceremoniale de nuntă și înmormântare – două etape esențiale din viața omului) urmând ca pe viitor să fie incluse într-un alt catalog piesele festive existente în colecția de podoabe a Muzeului Satului Bănățean. Piesele de ceremonie, „opregul” cu ciucuri, „conciu” cu toate variantele sale și nu în ultimul rând coroana de mireasă („mununa”) reprezintă obiectul acestui catalog, care este format dintr-un număr de 25 de piese. O altă colecție valoroasă este cea de ceramică, formată din peste 2000 de vase ceramice aparținând centrelor de olărit ale Banatului care existau la un moment dat (Biniș, Potoc, Socolari, Slatina–Nera, Sasca Romană, Lăpușnicul Mare, Mocerîș, Curtea,

Lugoj, Jupânești, Românești) precum și din centrele de olărit învecinate Banatului precum Birchișul, Lipova, Bacaul de Mijloc și Sisești. Obiectul catalogului intitulat de noi: *Ceramica Jupânești (I) Ceramica rituală*, este reprezentat de ceramica de Jupânești cu caracter ritualic, folosită în practicile funerare, ceramică redusă ca varietate și chiar ca circulație, deoarece vasul ritual este folosit doar pentru un singur sens. și pentru o perioadă lungă de timp, vorbind chiar despre conservarea și transmiterea ei de la o generație la alta. Catalogul pieselor este format dintr-un număr de 26 de vesela ceramică (respectiv, 25 de oale smălțuite și nesmălțuite (ulcioare de pomană) și o cădelniță. Al doilea volum al catalogului în discuție: *Ceramica Jupânești (II) Ceramica uzuală de uz casnic. Vase de mare capacitate*, care face obiectul categoriei C în care sunt împărțite vasele ceramice, respectiv, vase pentru prepararea mâncării. pentru sărbători, oalele mari și cazanele pentru fiert țuica de prune reprezintă obiectul catalogului care este format dintr-un număr de 15 piese.

Cuvinte-cheie: *podoabe bănățene, opreg, conci, ceramică rituală, ceramică de uz comun.*

Fenomen universal, cultura populară se regăsește în manifestări locale unice, este stabilă și dinamică în același timp, nu doar se moștenește, ci se și învață. Un rol esențial în acest scop revine instituțiilor chemate să conserve și să transmită mai departe valorile culturii tradiționale și ne referim aici în mod special la muzeele de profil.

Având în vedere scopurile prime ale muzeului, respectiv, constituirea, conservarea, restaurarea și valorificarea patrimoniului muzeal, în ultimii ani Secția Expozițională în Aer Liber și ulterior după o serie de modificări organizatorice: Secția Expozițională Pavilionară a Muzeului Satului Bănățean Timișoara a avut ca principale obiective: restaurarea obiectivelor aflate în circuitul muzeal, reabilitarea unor obiective care până în acel moment nu s-au aflat în acest circuit, deoarece necesitau lucrări de reparații și restaurare mai ample sau le lipsea recuzita, (cum este cazul atelierelor și instalațiilor tehnice), organizarea depozitelor de textile de interior, costum popular, găteala capului, icoane, industrie și obiecte de uz casnic și reorganizarea depozitelor de ceramică și piese de mobilier, restaurarea - conservarea preventivă și curativă a bunurilor culturale care fac obiectul celor șase mari colecții ale muzeului nostru.

Un alt obiectiv al Secției a fost valorificarea colecțiilor prin organizarea de expoziții temporare, întregirii expoziției de bază prin expunerea unor piese de arhitectură populară, segment mai puțin reprezentat în cadrul acestea și de asemenea, publicarea cataloagelor de expoziții și mai ales cercetarea, valorificare colecțiilor și publicarea unor cataloage științifice.

Astfel, în cele ce urmează ne vom referi la una dintre cele mai importante valențe ale muzeului: munca de cercetare și de valorificare a colecțiilor muzeale .

Dincolo de sarcinile muzeografice, care includ și munca de catalogare și prezentare către publicul larg a patrimoniului stocat, punerea în circuitul științific a unor mărturii, a unor elemente de civilizație, reprezintă în paralel cu adunarea lor în colecții încheiate, o problemă de strictă actualitate, mai ales când avem de-a face cu elemente de civilizație aparținătoare *discretei* lumi țărănești, o lume aflată într-o

disoluție accentuată și care înafara acestor mărturii materiale și a unor mărturii de natură orală, lasă în general puține documente, despre ea însăși.

Așadar, publicarea unor cataloage și repertorii este pe deplin justificată (Ștefănescu 1997, 5. Dată fiind rapida dezvoltare a tehnicii și a gândirii științifice, cercetarea obiectelor de muzeu este concepută și organizată astăzi diferit față de trecut, deoarece principiul cercetării interdisciplinare este aplicat astăzi nu numai în prezentarea bunurilor culturale, dar mai ales în studierea lor iar precizia, clasificarea și sistematizarea datelor obținute, după criterii riguroase, caracterizează noua direcție de cercetare în muzeele contemporane (Nicolescu 1975, 36).

Odată integrat unei colecții muzeale, obiectul încetează de a mai trăi izolat, fiind scos din anonimat, integrat într-un sistem de raporturi, clasat și catalogat după anumite criterii (Nicolescu 1975, 131). În cadrul muncii de cercetare și valorificare a colecțiilor muzeale principale instrumente și criterii descriptive cu care se lucrează sunt:

1. Fișa științifică

Acesta nu reprezintă doar o descriere fotografică a obiectului, conținutul ei este sinteza tuturor datelor necesare pentru a determina exact data, proveniența și stilul unui obiect, devenind un prețios instrument de lucru și joacă rolul esențial în cercetarea patrimoniului muzeal, ca și în clasificarea, organizarea și catalogarea colecțiilor (Nicolescu 1975, 112).

Fișa științifică trebuie să includă un număr de parametri obligatorii care se impun a fi urmăriți în cercetarea fiecărui obiect, care să permită încadrarea obiectului respectiv într-o serie tipologică bine definită și în același timp să-l individualizeze în cadrul acestei serii (Ștefănescu 1997, 12).

2. Criteriile de clasificare

Importante într-o clasificare sunt următoarele criterii:

1. Material; 2. Tehnică; 3. Funcția obiectului; 4. Cronologie; 5. Aria geografică; 6. Tematică sau iconografie; 7. Valoarea istorică sau artistică; 8. Starea de conservare (Nicolescu 1975, 131).

În cadrul Muzeului Satului Bănățean Timișoara există o colecție de podoabe și bijuterii bănățene. Este vorba de zeci de piese de patrimoniu cu o valoare documentară și artistică ce impunea apariția unor cataloage realizate în condiții grafice deosebite, bilingve pentru a promova valorile patrimoniului bănățean către un public cât mai larg.

Catalogul intitulat: *Semn și Simbol. Podoabe bănățene (I) Podoabe ceremoniale* și-a propus astfel prezentarea pieselor ceremoniale (folosite în ceremonialurile de nuntă și înmormântare – două etape esențiale din viața omului), (Vasınca Hadiji 2010, 5) iar într-un alt catalog au fost deja incluse piesele festive existente în colecția de podoabe a Muzeului Satului Bănățean Timișoara.

Catalogul de față cuprinde o amplă introducere referitoare la elementele componente ale costumului popular cu un accent deosebit pus pe piesele de port și de podoabă specifice Banatului. Elementele esențiale în tipologia costumului femeiesc din Banat și totodată care fac diferența comparativ cu tipologia costumului popular din restul țării fiind *opregul cu ciucuri*, *conciul* cu toate variantele lui și *ceapsa*.

Foto 1. Catalog *Semn și Simbol Podoabe bănățene* (vol. I)

Introducerea este structurată în două părți distincte :

I. Opregul - origine, denumire, răspândire, elemente componente, tehnici, caracteristici și diferențieri zonale, semnificații;

II. Găteala capului - origine, răspândire, elemente componente, tehnici, răspândire, evoluția gătelii capului în funcție de vârsta purtătoarei; Conciul și variantele lui - origine, răspândire, elemente componente, tehnici, caracteristici și diferențieri zonale.

Astfel, podoabele ceremoniale, opregul cu ciucuri, conciul cu toate variantele lui și nu în ultimul rând cununa de mireasă (*mununa*) reprezintă obiectul catalogului de față (Vasinca Hadiji 2010, 7), care cuprinde un număr de 25 de piese.

Foto 2. Opreg (*ciucure, chițele*), datare: generală - începutul sec. XX; nr. inv.: 3904; Sacoșu Turcesc (jud. Timiș)

Foto 3. Partă (*bani pe cap*) datare: generală -sfârșit de sec. XIX; nr. inv.: 3990; Șuștra (jud. Timiș)

Foto 4. *Tulbent cu bani* datare: generală – 1/4 XX; nr. inv.: 4141 Giulvăz (jud. Timiș)

O altă colecție valoroasă este cea de ceramică, constând din peste 2000 de vase ceramice aparținând centrelor de olărit din Banat care au existat la un moment dat (Biniș, Potoc, Socolari, Slatina–Nera, Sasca Romană, Lăpușnicul Mare, Mocerîș, Curtea, Lugoj, Jupânești, Romanești) precum și din centrele de olărit limitrofe Banatului cum ar fi Birchișul, Lipova, Bacaul de Mijloc și Sisești, colecție care, am considerat că ar trebui valorificată și în sensul editării unor cataloage de specialitate care să stea la dispoziția publicului avizat dar și a publicului larg, cu atât mai mult cu cât meșteșugul olăritului începe să se stingă în Banat, așa cum o demonstrează numărul mic de centre care au mai rămas active în această zonă (Vasinca Hadiji 2011, 5).

Obiectul catalogului intitulat de noi: *Ceramica de Jupânești (I) Ceramica Rituală*, este reprezentat de ceramica de Jupânești cu caracter ritual, folosită în practicile de înmormântare, ceramică redusă ca varietate și chiar ca circulație, deoarece vasul ritual este utilizat doar într-un singur sens și o perioadă îndelungată de timp, putându-se vorbi chiar de păstrarea lui și transmiterea de la o generație la alta (Vasinca Hadiji 2011, 5).

Catalogul cuprinde o introducere referitoare la caracteristicile olăritului în Banat, câteva date referitoare la ceramica de Jupânești (jud. Timiș) (Blaj 2004, 39) și caracteristicile acesteia (unelte, tipuri de cuptoare, forme, funcționalitate, tehnici de ornamentare și dimensiuni) (Blaj 2004, 42-43), iar catalogul pieselor un număr de 26 de recipiente ceramice (respectiv, 25 de ulcioare smălțuite și nesmălțuite (*cănți de pomeni și tras apa la morți*) și un *tămâielnic*.

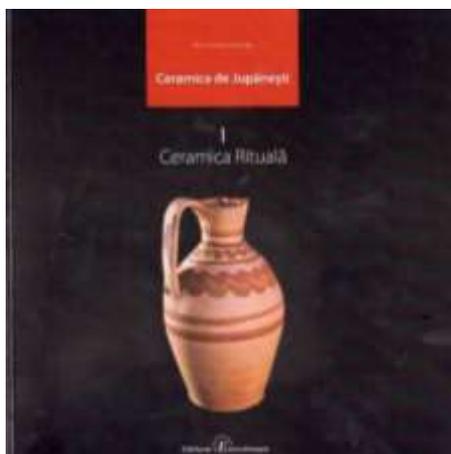

Foto 5. Catalog *Ceramica de Jupânești* (vol. I)

Cel de-al doilea volum al catalogului în discuție: *Ceramica de Jupânești (II) Ceramică de uz comun. Vase de mare capacitate*, face obiectul, categoriei C în care se

împart vasele ceramice respectiv, vase pentru prepararea hranei, categorie care cuprinde: oale, cratițe cu două torți, vase de bătut untul, tăvi pentru friptură, vase de foarte mari dimensiuni folosite pentru fierberea mâncării în cantități mari, folosite la ospețe¹, (Florescu, *et al.* 1969, *passim*) blide mari, utilizate la tăiatul porcilor și nu în ultimul rând, în aceeași categorie putem încadra cazanele de fiert țuică. Cele din urmă (oalele pentru ospețe, blidele mari și cazanele de fiert țuică) (Vasınca Hadiji 2011-2013, 5) reprezintă obiectul catalogului ce cuprinde un număr de 15 piese.

Foto 6. Catalog *Ceramica de Jupânești* (vol. II)

Volumul III al catalogului *Ceramica de Jupânești, Ceramică de uz comun. Vase pentru provizii* prezintă un catalog al pieselor format din 13 recipiente reprezentând aceeași categorie a ceramicii de uz comun, cu referire la vasele folosite pentru conservare sau pentru provizii respectiv: borcane pentru conservarea alimentelor, oale (*duduci*), folosite pentru conservarea sau acrirea laptelui și oale pentru miere, folosite pentru păstrarea mierii (Vasınca Hadiji 2014, 7).

¹ a) vase pentru păstrarea proviziilor; b) vase pentru transportarea hranei și lichidelor la câmp; c) vase pentru preparare; d) vase pentru servit; e) vase rituale sau ceremoniale.

Foto 7. Catalog *Ceramica de Jupânești* (vol. III)

Volumul IV al catalogului *Ceramica de Jupânești*, prezintă un catalog al pieselor format din 20 de recipiente tot din categoria ceramicii de uz comun și anume vase pentru transportarea hranei și lichidelor la câmp, referindu-se stric la recipientele utilizate pentru transportarea lichidelor, respectiv ulcioarele (*cârcege*) nesmălțuite din centrul de olari de la Jupânești, deținute în colecția Muzeului Satului Bănățean Timișoara urmând ca în cataloagele viitoare, să ne ocupăm de ulcioarele smălțuite și recipientele folosite pentru transportarea hranei solide la câmp (Vasinca Hadiji 2015, 6).

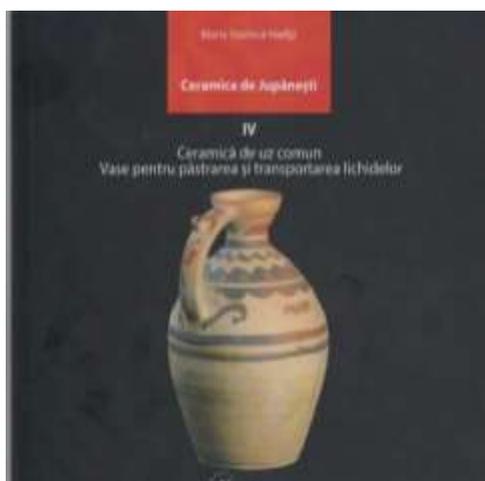

Foto 8. Catalog *Ceramica de Jupânești* (vol. IV)

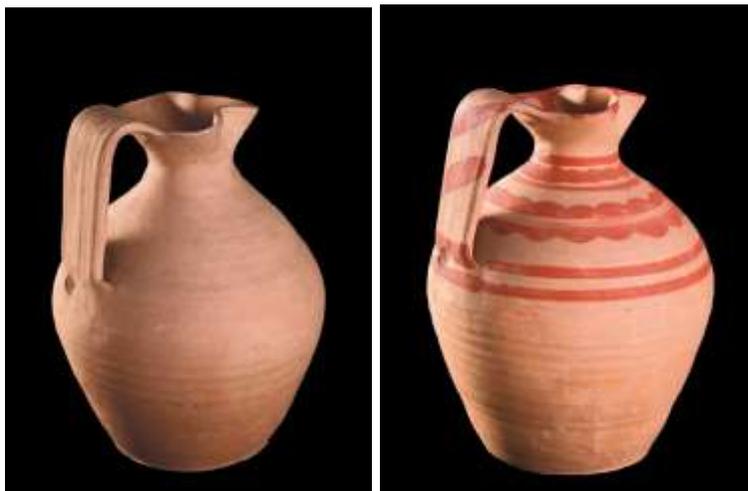

Foto 9. Vase rituale (*ulciore*). *Cantă de pomeni*;
datate: general- sec. al XX-lea, nr. inv.: 141; 1464;
Jupânești (jud. Timiș)

Foto 10. Oală decorativă; datate: generală - ¼ sec. XX; nr. inv.: 6741; Jupânești (jud. Timiș)

Foto 11. Cazan de fiert țuica (*cazan de răchie*); datare. generală - ¾ sec XX;
nr. inv. 6713; Jupânești (jud. Timiș)

Foto 12. Vas (*borcan*) pentru provizii; nr.inv.6716; Jupânești (jud. Timiș)

Foto 13. Vas (*borcan*) pentru provizii; datare: generală ¼ sec. nr. inv. 7381; Jupânești (jud. Timiș)

Foto 14. Oală pentru miere; XX; datare: generală ¼ sec. XX nr. inv. 6715; Jupânești (jud. Timiș)

Foto 15.Oală nesmălțuită pentru acrit laptele (*dudulcă*); datare: generală - ¾ sec. XX; nr. inv.: 6368; Jupânești (jud. Timiș)

Foto 16.Oală smălțuită pentru acrit laptele (*dudulcă*); datare: generală - ¾ sec. XX; nr. inv.: 6604; Jupânești (jud. Timiș)

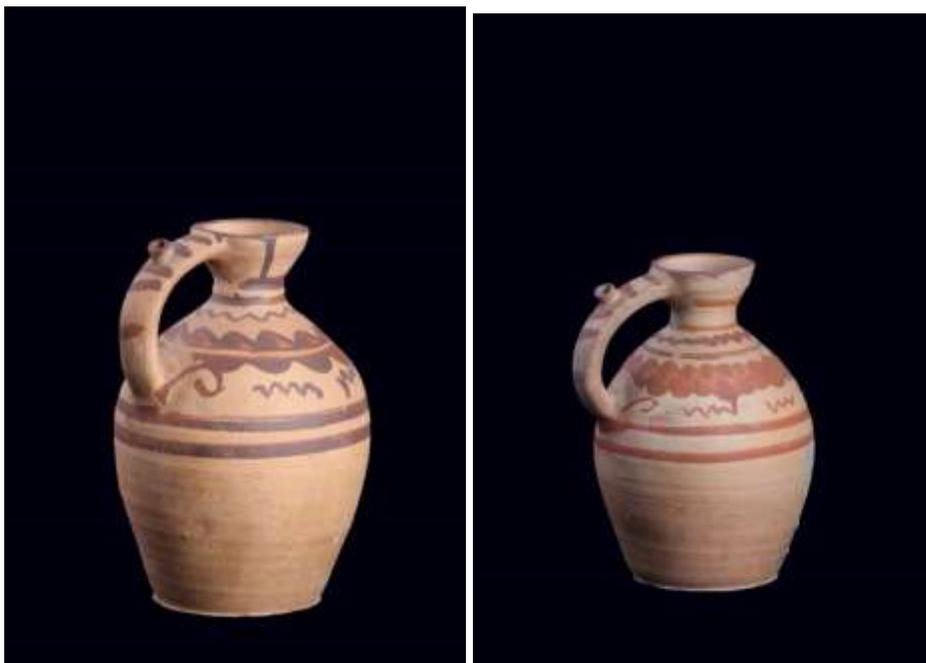

Foto 17. Ulcior (*cârceag*); datare: generală -1/2 sec. XX;
nr. inv.: 8739; 8738;
Jupânești (jud. Timiș)

Pentru realizarea cataloagelor pieselor, s-a optat pentru o fișă care cuprinde următoarele criterii, considerate de noi ca definiții:

Denumirea literară și populară;

Categorie;

Stare de conservare;

Loc de proveniență;

Loc de confecționare;

Datare;

Materiale și proveniență;

Tehnica și uneltele folosite la executare;

Utilizare;

Frecvența în zonă;

Descriere (formă, piese componente);

Decor (motive, tehnică, dispoziție);

Cromatică;

Dimensiuni;

Circulația piesei (deținători succesivi) și regimul ei;

Număr de inventar;

Bibliografie.

Referințe bibliografice

- Blaj, Violeta. 2004. *Ceramica populară bănățeană. Repertoriul meșterilor și al centrelor rurale*. Timișoara: Editura Waldpress.
- Florescu, Bobu Florea, et al. 1969. *Arta populară românească*. București: Editura Acad. R.S.R., Institutul de Istorie a Artei.
- Nicolescu, Corina. 1975. *Muzeologie generală*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Ștefănescu, Barbu. 1997. *Mobilier Țărănesc din Crișana*. Oradea: Biblioteca Revistei „Familia”.
- Vasınca Hadiji, Maria. 2010. *Semn și Simbol. Podoabe bănățene (I) Podoabe ceremoniale*. Timișoara: Editura Cosmopolitan Art.
- Vasınca Hadiji Maria. 2011. *Ceramica de Jupânești (I) Ceramica Rituală*. Timișoara: Editura Eurostampa.
- Vasınca Hadiji, Maria. 2011-2013. *Ceramica de Jupânești (II), Ceramică de uz comun. Vase de mare capacitate*. Timișoara: Editura Eurostampa.
- Vasınca Hadiji, Maria. 2014. *Ceramica de Jupânești (III), Ceramică de uz comun. Vase pentru provizii*. Timișoara: Editura Eurostampa.
- Vasınca Hadiji, Maria. 2015. *Ceramica de Jupânești (IV), Ceramică de uz comun. Vase pentru păstrarea și transportarea lichidelor*. Timișoara: Editura Eurostampa.